

Venera Mateeva-Baycheva, Vesela Shushlina, Katrin Kostova, Reni Manova
(Bulgaria, Sofia University St. Kliment Ohridski)

Developing a Test System for Determining the Proficiency Level of Students of Bulgarian as a Foreign/Second Language

Abstract: The article presents the work on developing a test system for determining the proficiency level of students of Bulgarian as a foreign/second language. The main objective set out in the preparation of the materials is the creation of a modern methodological tool for assessing the four types of skills (listening, reading, writing and speaking) at different levels of language proficiency. The authors go on to describe the stages of creating the test variants for monitoring, controlling and evaluating the entry, progress and final proficiency levels of foreign students studying Bulgarian as a foreign/second language, as well as the format of the final tests.

Key words: test system, Bulgarian as a foreign/second language, foreign students

Венера Матеева-Байчева, Весела Шушлина, Катрин Костова, Рени Манова
(България, София, СУ „Св. Климент Охридски“)

Разработване на тестова система за определяне на степента на владееене на български език като чужд/втори за студенти¹

Оценяването на придобитите знания, умения и компетентности е комплициран и в същото време ключов процес, съпътстващ чуждоезиковото обучение. Чрез решаването на тестови задачи се подсилва тренинг на текущите знания и умения и ясно и конкретно се реализира необходимата обратна връзка за равнището на усвоеност на изучавания материал в процеса на езиково учене – лингвистичен и социокултурен. Уместно е да се подчертае, че основната характеристика на теста, приложен в чуждоезиковото обучение, е неговата измерителна способност. Измерителната способност се проявява в определянето на нивото на постигната компетентност за различните езикови компоненти в определен етап от обучението и на развитието на обучавания по втория/чуждия език. Освен това използването на тестови задачи, които са унифициран стандарт за проверка на знанията, дава възможност да се съпоставя равнището на подготвеност на отделните обучавани – процес, който има пряко отражение върху планирането и организацията на обучението. Тестовата форма, от друга страна, предоставя единственият обективен начин да бъдат провеждани езикови изпити с ясен регламент за удостоверяване на покрито ниво по език, в резултат на които се получава езиков сертификат.

¹ Материалът е подготвен по проект *Разработване на тестова система за определяне на степента на владееене на български език като чужд/втори за студенти*, финансиран от ФНИ на СУ. Дог. № 80-10-33/08.04.2024. Ръководител на проекта: доц. д-р Венера Матеева-Байчева.

Тестове по български език като чужд в синхронен и диахронен план

Полето на обучението по български език като чужд/втори разполага с разнородни тестове, предвидени за провеждане на изпитни формати от различен характер и за текуща подготовка като част от учебни системи.

Министерството на образованието и науката (МОН) изработва методологии за оценка за равнището на чужденци, сред които *Тестове по български език като чужд за установяване на нивото на компетентности по български език като чужд на търсеци или получили международна закрила и мигранти в задължителна училищна възраст за ниво А1 и А2 от общата европейска езикова рамка*, изготвени по проект BG05M2OP001-2.011-0001 „Подкрепа за успех“, финансиран по ОП НОИР 2014-2020 г.

Предлагат се и формати на тестове за сертифициране на знанията по български език за учениците от неделните училища в чужбина, за граждани на различна възраст, които трябва да положат изпит по български език с цел записване във висше училище или удостоверение на ниво на владеене на български език за получаване на българско гражданство. За нуждите на обучението на студенти всяко академично звено разполага с набор от тестове, използвани за различни целеви групи обучаеми, разработени според заложените в обучението им цели, според предметните области, в които следват, и с други специфични характеристики.

Налице са и немалко теоретични изследвания в областта на езиковата доцимология. Сред тях може да бъдат споменати някои основни изследвания за оценка на знанията и уменията в обучението по български език като чужд/втори (Халачева/ Halacheva 1997; Борисова/Borisova 2006; Куртева, Димитрова/Kurteva, Dimitrova 2011; Димитрова, Недялкова/Dimitrova, Nedyalkova 2012; Добрева/Dobрева 2016; Ставрева/ Stavreva 2016; Ставрева, Дойкова/Stavreva, Dojkova 2016). Също така следва да се направи позоваване и върху основополагащи чуждоезични изследвания по темата за оценяването и разработването на тестови задачи в обучението по втори език (Алдерсън, Берета/Alderson, Beretta 1992; Бергер, Хилдегард/Berger, Hildegard 2010; Реа-Дикинс, Джермейн/Rea-Dickins, Germaine 1992; Роси/Rossi 1999).

Катедра „Български език като чужд“ към Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ също разполага с набор от учебни пособия за измерване на равнището на езикова подготовка по български език като чужд. Използваните в годините авторски за колектива на Катедрата тестове са структурирани на основата на пет компонента, покриващи необходимите знания за всяко ниво: четене, писане, граматика, слушане, говорене. Разделянето на задачите в тях е съобразено с основните компетентности, заложи в ОЕЕР. Сред разработените от Катедрата тестови системи се нареждат: Хаджиева, Гарибова, Руневска/Hadzhieva, Garibova, Runevska 2011; Хаджиева, Гарибова, Дачева, Тишева/Hadzhieva, Garibova, Dacheva, Tisheva 2012; Хаджиева, Влахова, Шушлина, Велкова, Байчева/Hadzhieva, Vlahova, Shushlina, Velkova, Baycheva 2015.

Въпреки наличните ресурси десет години след последното издание бе от изключителна значимост да бъде поставено началото на разработване на цялостна и модерна система за определяне на степента на владеене на български език като чужд/втори с целева група чуждестранните студенти. Тя е структурирана според ясно разписани критерии, подчинени на комуникативната компетентност като крайна цел на езиковото обучение и е съобразена с добрите практики в областта на доцимологията. Универсалният характер на тестовите варианти, които следват изискванията на ОЕЕР и съвременните тенденции в дизайна на изпитни формати, дават възможност тестовете да бъдат използвани и сред други групи обучаеми в нивата от А1 до С2 по български език като чужд/втори.

Основни принципи при конструиране на тестовите задачи

При конструиране на тестови задачи съобразно характера на учебното съдържание, следва да се съблюдават някои условия като:

- правилно да се определи степента на трудност, т.е. степента на съответствие между наличното равнище на знание и опит на обучаваните и новото в тестовата задача;
- правилно да се определи степента на нестандартност в движението на мисленето, на отклонението от изискванията на формалната логика и т.н.;
- правилно да се определи степента на самостоятелност и самоорганизация на обучаваните при решаването на задачата и видът самоконтрол, който те трябва да осъществяват;
- правилно да се определи съотношението между емпирично и теоретично, конкретно и абстрактно мислене, степента на гъвкавост в прехода от едното в другото, с оглед на евристичните изисквания на учебната задача;
- правилно да се определи характерът на алгоритмичните и евристичните предписания, които осигуряват динамика и развитие на мисленето в „зоната на близкото развитие“ на обучаваните;
- правилно да се определи съотношението между индивидуалната и груповата познавателна дейност на обучаваните в процеса на решение на задачите (Николов, Александрова, Кръстев/Nikolov, Aleksandrova, Krastev 2007: 197).

Дидактическата тестология се включва в общия контекст на информационната обезпеченост на учебния процес и може да се разглежда като своеобразно приложение и развитие на технология за получаването на обратна информация от обучаващия относно следните основни аспекти:

1. Получаването на индивидуални сведения за нивото на знания според учебните цели, фиксирани в учебното съдържание;
2. Получаване на представа относно общото ниво на знания на групата обучавани;
3. Определяне на пропуски и силни места в действащата обучителна стратегия (Тодоров/Todorov 2009:229)

Сред основните критерии за композирането на тестова система се нареждат:

- Трудност на задачите – тестът започва с по-лесни задачи с цел създаване на положителна мотивация. Освен това трябва да се има предвид и времето за отговор на въпросите.
- Тип на задачите – подходящо е отделянето на задачите от теста в групи в зависимост от техния тип (въпроси с множествен отговор, въпроси със свободен отговор, въпроси с отговор и съпоставяне и т.н.). Това от своя страна улеснява конструирането на теста, защото инструкцията за решаването на задачите трябва да се постави само в началото на всяка типова група. Следвайки принципа на подреждане на въпросите по възходяща сложност, то те би трябвало да бъдат подредени по тип, както следва: 1. задачи с алтернативен отговор, 2. задачи за съпоставяне, 3. задачи с множествен избор (1 от 4, 5,6), 4. въпроси със свободен отговор (есе-тип).
- Учебно съдържание – при тестиране върху широка област от учебното съдържание е подходящо тематичното групиране на въпросите.
- Начин на оценяване – подреждането според начина на задаване на реакцията от страна на тестираните лица улеснява съставянето на формулярите за попълване и проверката на тестовите резултати. Особено внимание трябва да се обърне на мястото на верния отговор при въпросите с избор на варианти (напр. 1 от 4).

Най-често верните отговори се поставят на 2 и 3 позиция, а 1 и 4 позиция се използват относително рядко. Откриването на някаква схема в подреждането на отговорите от страна на обучаваните може да се използва за налучкване на резултатите. Затова при избора на позицията на правилния отговор е подходящо да се ползва таблица със случайни числа, която осигурява случайно разположение на правилните отговори сред дистракторите (Тодоров/Todorov2009:250)

За новите тестови варианти и техните характеристики

Новите тестови варианти са съставени на базата на богатия научно-методически опит на преподавателския екип на Катедра „Български език като чужд“. Те са изготвени след задълбочена оценка на съвременните модели и подходи в преподаването на втори/чужд език и отговарят на ясно откритата необходимост от запълване на свободно поле сред разработваните в последните години учебни ресурси от различни научни колективи.

Екипът се фокусира върху създаването на следните учебни ресурси с приложимост в практиката на обучението по български език като чужд/втори:

- входящ тест с прогресираща трудност за бързо определяне на нивото по български език като чужд/втори (A1 – B2);
- тестове за текущо наблюдение и контрол на знанията, както и тестове за определяне на изходното равнище за базовите нива A1 – B2;
- тестове за текущо наблюдение и контрол на знанията, както и за определяне на изходното равнище за професионалните нива C1 – C2.

Екипът си постави следните задачи:

1. Подробно проучване на тестовите варианти за нива A1 – C2 на водещи издателства, специализирани в създаването на тестови формати за възрастни, ученици и деца по английски език – „Оксфорд“ и „Кеймбридж“.

2. Изработване на съпоставка между разглежданите модели и съставяне на концепция за всички елементи, приложими върху и чрез българския езиков материал;

3. Изработване на матрица от типовете въпроси, които ще бъдат включени в теста за всяко ниво;

4. Подбор и адаптиране на материал – текстове, снимки и др.

5. Разработване на основните градивни елементи на всеки тест – въпроси и задачи, така че да се прилагат като една единна цялост и да съставят система. Оформянето на тестовите задачи се извършва въз основа на конкретизираните учебни цели и съдържание за чуждестранни студенти с оглед на техните познавателни способности и академични занимания и компетентностите, заложените като финално очакване да бъдат покрити за всяко ниво.

6. Класифициране на въпросите и задачите за всеки тест от тестовата система: въпроси и задачи със свободен отговор (открити въпроси); въпроси и задачи с избираем отговор (закрити въпроси); задачи от полуотворен тип (комбинация от двата основни типа).

7. Композиране на тестовете с оглед на няколко основни критерия: трудност на задачите, тип на задачите (въпроси с множествен отговор, въпроси със свободен отговор, въпроси с отговор и съпоставяне и т.н.), учебно съдържание, скала за оценяване.

8. Подреждане на въпросите по възходяща сложност и с оглед на изработената предварителна матрица;

9. Апробиране на изготвените тестови елементи сред студенти чужденци, за да се удостовери, че отговарят на основните изисквания за тестови формати като обективност, надеждност, валидност, сравнимост, икономичност, специфичност и балансираност.

Методологията при изработването на тестовата система се изразява в анализа на структурата и компонентите на всеки тестов дял, подбор и адаптиране на текстов и визуален материал и авторско създаване на дидактически тестови задачи според набор от критерии за всяко ниво.

Типове задачи

Изготвените тестове за нивата от A1 до C2 включват компонентите четене, писане, слушане и говорене. Всеки от тях е разделен на подчасти, които включват различен брой и тип въпроси според използваните модели за английски език, приложени върху български езиков материал.

В различните компоненти могат да се открият задачи от всички утвърдени типове.

Включени са текстове за слушане и четене, задачи от обективен тип (със структуриран отговор) и от субективен тип (задачи за създаване на писмен или устен текст по определени критерии). При задачите от обективен тип са предложени въпроси от типа „множествен избор“ с четири възможни отговора; задачи от типа „вярно-невярно“; задачи за съпоставяне и свързване на елементи; задачи за попълване на празни места в текста чрез избор на предложени елементи или за дописване; задачи за ексцерпиране на езикови елементи и анализ на по критерии. Свободните отговори са насочени към създаване на аргументативен текст в различен обем, на текст описание, на защитаване на собствена теза от две възможни, самостоятелно изказване по определена тема с кратко време за подготовка и опора в снимков материал, както и трансформация на текст по поставени критерии, участие в дискусия и диалог в определени параметри при частта говорене.

Използваните разнообразни по тип задачи са насочени към това да провокират продукция на езиково съдържание и да проверят степента на перцепция, да активират включването на формираните стратегийни умения в употребата на българския език, да изведат всички елементи на комуникативната компетентност и да ги обективизират в конкретни писмени и устни изказвания.

Както вече беше посочено, основната характеристика на теста, приложен в чуждо-езиковото обучение, е измерителната му способност. Опирайки се на нея, новата тестова система акцентира върху обективността и ясно поставените критерии – залага предвидено и описано в инструкциите време за работа по всяка задача (време за подготовка и време за отговор на задача), брой точки за всеки верен отговор, ясни дефиниции за верен и грешен отговор при отворените задачи. Основната цел на новата тестова система е чрез провеждането на прецизни процедури да се проследи усвояването на езиковия материал от чужденците.

Тестове за изходно равнище по български език A1 - C2

Тестовете за изходно равнище са структурирани на основата на четирите компонента, покриващи необходимите знания за съответното равнище: четене, писане, слушане, говорене. В разработваната тестова система, както беше подчертано, присъстват няколко основни типа тестови задачи: затворени тестови задачи за множествен избор (избира се верният отговор между дистракторите); отворени тестови задачи за създаване на текст по зададени критерии; тестови задачи за оценяване на устната реч под

формата на индивидуално говорене (монолог) или диалог по зададена тема. Те са разпределени в отделните компоненти според целесъобразността и приложимостта им за български език.

Компонент четене

Чрез затворените тестови задачи за множествен избор се проверява основно разбирането на прочетен текст в компонента четене. Чрез тях се проверяват рецептивните умения на чужденците за четене и разбиране на текст. Въпросите предполагат извличането на основната информация, но и разбирането на подробности, търсенето на детайли, важни за предаването на информацията с точност. Използват се задачи за посочване на верен отговор спрямо съдържанието на текст, за отнасяне на въпроси/твърдения към текст, попълване на празни места с думи/изрази и др., резюме на съдържанието на текста.

Компонент слушане

Задачите за слушане следват утвърден модел. Те проверяват перцептивното умение на гласов стимул и свързването му с конкретни обекти и процеси от действителността. Задачите се поставят към кратки и по-дълги записани текстове, като включват удостоверяване на верни/грешни твърдения спрямо съдържанието на текста, откриване на най-точния отговор спрямо текста, дописване на думи в изречения от текста, довършване на изречения.

Компонент писане

Писането е представено основно от задачи за създаване на собствен текст. Тестовите задания за създаване на текст са два типа. Едните са ориентирани към споделянето на личен опит и преживявания, а другите – към изразяването на мнение по общи, значими за обществото въпроси. В зависимост от нивото се дава предварителна подготвителна и опорна информация в по-голям или по-малък обем. Прилагат се различни вариации на създаване на собствен текст, по ситуации, доближени в най-висока степен до реални житейски ситуации – писане на имейл, съставяне на текст по изображения, писане на отзив, статия, рецензия и др.

Писането е представено и чрез задачи с изречения с празни места, в които трябва да се добавят думи или изрази. Тестовите задачи за попълване на празни позиции в текста проверяват комплексните езикови и комуникативни компетентности на напредналите студенти.

Компонент говорене

Въпросите от компонента говорене са прицелени към проверка на уменията за създаване на цялостно, издържано изказване, отговарящо на поставената тема и вписано уместно в предварително зададен контекст. Чрез заданията за устно разискване се установява дали обучаемият прилага най-подходящата стратегия за общуване според ситуацията и дали се подбират най-адекватните езикови средства. Изпитваните получават задачи както да създадат собствено изказване, така и да се включат в дискусия по зададена тема. Задължителен елемент от тази част е отговорът на въпроси тип „интервю“, задавани от изпитващия на различна тема с разширяващ се обхват от личния към социалния свят и универсалните проблеми. В компонента говорене се включва и устна съпоставка на изображения, както и аргументация на теза.

Текущи тестове за тренинг и контрол към обучението в нива от А1 до С2

Този тип тестове обхващат граматичния и лексикалния материал, заложен в различните нива на обучението по български език на студентите. Всеки текст включва 20 въпроса със затворен отговор, които са фокусирани върху определени езикови явления. Целта на текущите тестове е да осигурят бърз и обективен текущ контрол на нивото на усвояемост на знанията, а могат да се използват и като модели за тренинг.

Тест с прогресираща трудност за начално определяне на ниво на владеење на български език

Тестът с прогресираща трудност включва 50 задачи от затворен тип, които обхващат езикови явления във всички нива на владеење на български език, подредени в прогресия по трудност. Неговата цел е да бъде работещ инструмент за бързо и ефективно разделяне на обучаваните според вече постигнатата степен на владеење на български език в конкретно ниво, което ще бъде най-подходящо за тяхното бъдещо обучение. Прогресивният тест няма традиция в обучението по български език като чужд/втори и ще бъде използван ефективно в множество ситуации, когато определянето на точното ниво на владеење на езика от чужденец е наложително.

Предимства на използването на тестови формати. Заключение думи

Като мотивация за избора на разработване на нова тестова система е важно да се отговори на въпроса кои са основните предимства на тестовете и защо те следва да се прилагат в чуждоезиковото обучение, в частност по български език като чужд. Първо, тестовете имат сравнително най-дълга история и практика сред останалите инструменти за емпиричен анализ в областта на дидактиката. Второ, съвременните дидактически тестове се основават на една солидна, научно обоснована теория, методология и инструментариум. Трето, няма друг метод за проверка и оценка на знанията, който да изпълнява строго зададени изисквания по отношение на обективността, надеждността и валидността на метода. Измерването на знанията чрез тестови задачи позволява да се оцени компетентността на учащите, но също така и ефектът от работата на преподавателя, от приложените методи на обучение. Използването на резултатите от тестовете спомага и при модифицирането и усъвършенстването на методическата стратегия, а не служи единствено за еднократно измерване на равнището на подготвеност.

В заключение може да се каже, че изготвянето на добре обмислена и тясно свързана с утвърдения процес на обучение по български език като чужд/ втори тестова система за оценяване на придобитите знания, умения и компетентности е от изключително значение за обучителния процес в катедра „Български език като чужд“ към Факултета по славянски филологии на Софийския университет. Подобен ресурс ще допринесе за по-добрата подготовка на обучаемите и улесняване на процеса по оценяване за учителите, основавайки се на целенасоченост, обективност и яснота на критериите. Тестовите матрици ще послужат и като основа за обновяване на банката с изпитни формати, използвана от Катедрата при провеждане на изпити за ниво на владеење на български език според ОЕЕР, за което е упълномощена като изпитваща институция към СУ „Св. Климент Охридски“. Новите тестове по български език като чужд/втори са учебен ресурс, който може да намери широко приложение и извън академичното обучение по български език, което се предполага от нарастващия брой обучавани по български език като чужд/втори лица в страната и извън нея и от нуждите на голям брой преподаватели и обучителни организации.

ЛИТЕРАТУРА

- Алдерсън, Берета 1992: *Alderson, J. Charles, Beretta, A.* Evaluating Second Language Education. Cambridge University Press.
- Бергер, Хилдегард 2010: *Berger, E., F. Hildegard.* Планиране, преподаване, оценяване: най-важното за практиката [прев. от нем. Александра Попова]. София: Просвета (Berger, Hildegard 2010: *Berger, E., F. Hildegard.* Planirane, prepodavane, otsenyavane: nay-vazhното za praktikatа [prev. ot nem. Aleksandra Popova]. Sofia: Prosveta).
- Борисова 2006: *Борисова, А.* Скала за оценяване на грешки при диктовка на български език като чужд. – Годишник на Департамента за езиково обучение – ИЧС при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Т. 14, с. 42-65 (Borisova 2006: *Borisova, A.* Skala za otsenyavane na greshki pri diktovka na balgarski ezik kato chuzhd. – Godishnik na Departamenta za ezikovo obuchenie – IChS pri Sofiyskiya universitet „Sv. Kliment Ohridski“, Т. 14, s. 42-65).
- Димитрова, Недялкова 2012: *Димитрова, Д., Г. Недялкова.* Университетска политика за обучение и оценяване по чужд език в европейски и български контекст. – Езиков свят, Т. 10, бр. 1, с. 66-76. (Dimitrova, Nedyalkova 2012: *Dimitrova, D., G. Nedyalkova.* Universitetska politika za obuchenie i otsenyavane po chuzhd ezik v evropeyski i balgarski kontekst. – Ezikov svyat, Т. 10, br. 1, s. 66-76).
- Добрева 2016: *Добрева, А.* Проверка на комуникативните компетенции слушане и говорене по общ български език като чужд с електронни тестове. – Електронното обучение във висшите училища: шеста национална конференция, 2-5 юни 2016, Китен, България: сборник научни доклади, с. 41-46 (Dobрева 2016: *Dobрева, А.* Proverka na komunikativnite kompetentsii slushane i govorene po obsht balgarski ezik kato chuzhd s elektronni testove. – Elektronното obuchenie vav visshite uchilishta: shesta natsionalna konferentsia, 2-5 yuni 2016, Kiten, Bulgaria: sbornik nauchni dokladi, s. 41-46).
- Куртева, Димитрова 2011: *Куртева, Г. Д. Димитрова.* Дизайн и разработване на нов тест (български език като чужд – ниво А1). – Чуждоезиково обучение: двумесечно научно-методическо списание. – Год. 27, бр. 2, с. 26-40 (Kurteva, Dimitrova 2011: *Kurteva, G. D. Dimitrova.* Dizayn i razrabotvane na nov test (balgarski ezik kato chuzhd – nivo A1). – Chuzhdoezikovo obuchenie: dvumesechno nauchno-metodicheskoto spisanie. – God. 27, br. 2, s. 26-40).
- Николов, Александрова, Кръстев 2007: *Николов, П. Н. Александрова, Л. Кръстев.* Педагогическа психология. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“ (Nikolov, Aleksandrova, Krastev 2007: *Nikolov, P. N. Aleksandrova, L. Krastev.* Pedagogicheska psihologia. Blagoevgrad: UI „Neofit Rilski“).
- Реа-Дикинс, Джермейн 1992: *Rea-Dickins, P., Germaine, K.* Evaluation. Oxford University Press.
- Роси 1999: *Rossi, Peter H.* Evaluation: A Systematic Approach. Sage Publications.
- Ставрева 2016: *Ставрева, С.* Полуобективните задачи към тестове за четене с разбиране – стимул за устната комуникация в обучението по български език като чужд. – Проблеми на устната комуникация. – Т. 10, ч. 2, с. 136-149 (Stavreva 2016: *Stavreva, S.* Poluobektivnite zadachi kam testove za chetene s razbirane – stimula za ustnata komunikatsia v obuchenieto po balgarski ezik kato chuzhd. – Problemi na ustnata komunikatsia. – Т. 10, ch. 2, s. 136-149).
- Ставрева, Дойкова 2016: *Ставрева, С., И. Дойкова.* Теоретичен модел за изпитен тест по четене с разбиране по български език като чужд (ниво А2-В1) в електронна среда.

- Електронното обучение във висшите училища: шеста национална конференция, 2-5 юни 2016, Китен, България: сборник научни доклади, с. 136-139 (Stavreva, Doykova 2016: *Stavreva, S., I. Doykova*. Teoretichen model za izpiten test po chetene s razbirane po balgarski ezik kato chuzhd (nivo A2-V1) v elektronna sreda. – Elektronното обучение във висшите училища: шеста национална конференция, 2-5 юни 2016, Китен, България: сборник научни доклади, с. 136-139).
- Тодоров 2009: *Тодоров, Ю.* Аудиовизуални и информационни технологии в обучението. Вѐда Словѐна. (Todorov 2009: *Todorov, Yu.* Audiovizualni i informatsionni tehnologii v obuchenieto. Veda Slovena).
- Хаджиева, Гарибова, Руневска 2011: *Хаджиева, Е., Н. Гарибова, Е. Руневска.* Български език като чужд. Тестове за нива А1, А2, В1, В2, С1, С2. Стара Загора: ИК „Домино“ (Hadzhieva, Garibova, Runevska 2011: *Hadzhieva, E., N. Garibova, E. Runevska*, Balgarski ezik kato chuzhd. Testove za niva A1, A2, V1, B2, C1, S2. Stara Zagora: ИК MDomino“).
- Хаджиева, Гарибова, Дачева, Тишева 2012: *Хаджиева, Е., Н. Гарибова, Г. Дачева, Й. Тишева.* АВВГ... Тестови задачи. Български език като чужд. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ (Hadzhieva, Garibova, Dacheva, Tisheva 2012: *Hadzhieva, E., N. Garibova, G. Dacheva, Y. Tisheva.* ABVG... Testovi zadachi. Balgarski ezik kato chuzhd. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“).
- Хаджиева, Влахова, Шушлина, Велкова, Байчева 2015: *Хаджиева Е., Р. Влахова, В. Шушлина, Й. Велкова, В. Байчева.* Български език като чужд. Тестове за нива А1, А2, В1, В2, С1, С2. София: ИК „Гутенберг“ (Hadzhieva, Vlahova, Shushlina, Velkova, Baycheva 2015: *Hadzhieva E., R. Vlahova, V. Shushlina, Y. Velkova, V. Baycheva.* Balgarski ezik kato chuzhd. Testove za niva A1, A2, B1, B2, C1, C2. Sofia: ИК „Gutenberg“).
- Халачева 1997: *Халачева, С.* За проверката и оценката на знанията по български език като чужд. – Научни трудове – ВВООУ „Васил Левски“. Т. 50, с. 9-13 (Halacheva 1997: *Halacheva, S.* Za proverkata i otsenkata na znaniyata po balgarski ezik kato chuzhd. – Nauchni trudove – VVOU „Vasil Levski“. Т. 50, с. 9-13).